

א. ערב בכתובה האם משתעבד. ב. מדוע מקפידים בתנאים שהערבים

יהיו קבלנים

ועוד טעם שאינו משתעבד, כיון "שלא מידי חסרה", פירוש, האשה לא נחסרת כלום אם לא ישלם לה הבעל. פירוש, בהלוואה מפסיד המלווה כספו אם הלווהו ולא פרע לו הלווה, אבל האשה לא הלווהה לבעל כסף, אלא הבעל מתחייב לה כסף שלא נחסר ממנה, לפיכך אין דעת הערב להיות משועבד עבורה כל כך, כשם שכוונת הערב להשתעבד עבור מלוה שלא יפסיד את כספו.

והנה לגבי נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל שהכניסה לבעל בנישואין, היא נחסרת מאוד, והיה ראוי לומר שמשתעבד, ורק לגבי עיקר כתובה ותוספת כתובה אינה חסרה. וכל זה לטעם השני "שלא מידי חסרה". אבל לפי הטעם הראשון שמצוה הוא דעבד, גם בחיובים אלו לא יחול שיעבוד הערב. אלא שיש לחקור, האם מספיק טעם אחד כדי שלא יחול שיעבוד הערב, ולפי זה גם בנכסי מלוג וצאן ברזל לא ישתעבד, או שצריך שני טעמים יחד שלא להשתעבד, ולפי זה משתעבד.

והנה דקדקו הראשונים (שם, בתוס', תוס' הרא"ש, הריטב"א ורבינו ירוחם) מלשון הגמרא, שדדוקא כשמצטרפים שני התנאים יחד לא משתעבד, אבל כשחסר תנאי אחד חל הערבות. וכן נפסק באבן העזר (סי' קב סעי' ו, ובחלקת מחוקק (ס"ק יז).

העולה מזה: הערב לאשה על כתובתה, לא חל חיוב הערב על עיקר הכתובה ועל תוספת הכתובה. אבל חל חיובו על הממון שהכניסה לו בנדוניה ובצאן ברזל, כיון שנחסר ממנה.

ב. האם ערב בקנין לכתובה - משתעבד.

כבר נתבאר בסימן קיח שסתם ערב משתעבד בלא קנין, ועל זה אמרו שערב בכתובה אינו משתעבד. ויש לדון באופן שעשה קנין, האם ערב לכתובה משתעבד, דדלמא דוקא בלא קנין לא משתעבד כיון שלא סומך בדעתו אלא לשם מצוה, וכיון שלא חסרה ממון, אבל כשעושה קנין משתעבד, או דלמא אף בקנין לא משתעבד מהטעמים הללו. ונחלקו בזה אבות העולם.

הרמב"ם (אישות פרק יז הלכה ט) פוסק שערב אפילו בקנין לא משתעבד בכתובה, והראב"ד השיג עליו, וכתב שבקנין משתעבד אפילו ערב בכתובה, וטעם הרמב"ם כתב הבית יוסף (אבן העזר, שם) שכיון שכל שיעבוד ערב אסמכתא הוא, ובכל דיני ממונות כשארם מתחייב וכוונתו לא להתחייב באמת - רק שסומך בדעתו שלא ישלם - לא חל השיעבוד אפילו אם עשה קנין, אלא שבערב חל השיעבוד מחמת ההנאה כמבואר לעיל בסימן קיח, וכיון שבכתובה אמרו שערב לא משתעבד, הרי דינו ככל דיני אסמכתא שבממון שאין משתעבד אפילו בקנין, אבל הראב"ד סובר שאפילו

הנידון

"בכתונה בזיוג שני של ידידים שלי, ביקשה ממני האשה שאהיה ערב לכתובתה. לימים מת בעלה בחוסר כל, האם חל עלי חיוב לפרוע כתובתה"

תשובה

אם חתמת ערב קבלן, אתה חייב על הכל. ואם חתמת ערב סתם, אינך חייב מה שהתחייב בכתובה, אלא על הנכסים שהכניסה לבעלה.

א. ערב לכתובה האם משתעבד.

חיובי הבעל לאשתו כשמגרשה או כשמת

לפני שנבאר דין ערבות בכתובה, ראוי להקדים בקצרה מה הן חיובי הממון, שמתחייב הבעל לאשתו בכתובה.

והנה, סך החיובים הם ארבעה: א. עיקר כתובה, מאתים זוז לבתולה, ומאה זוז לגרושה ואלמנה. ב. חייב להוסיף תוספת כתובה, כפי מה שנראה לו. ג. מתחייב להחזיר לה את הנכסים שהביאה לו, והניחה אותם בבעלותה, אלא שחייבת לתת לבעל מהם את הרווחים. והם נקראים "נכסי מלוג". ד. מתחייב להחזיר לה את הנכסים שהביאה לו, והניחה אותם בבעלותו לגמרי, ואמדו אותם כפי שווים, ומתחייב להחזיר לה שווים שאמדו אותם בשעת הנישואין, והם נקראים "נכסי צאן ברזל".

וזמן תשלום החיובים, הוא בב' אופנים: א. אם מגרשה חייב לשלם לה בשעה שמגרשה. ב. אם מת, חייבים יורשיו לשלם את החיובים לאלמנה, מנכסי הבעל שהוריש להם.

הטעמים שערב לכתובה לא משתעבד

ואם חוששת האשה שלא יהיה בידו לשלם לה החיובים הנ"ל, ודורשת לפני הנישואים כי יעמיד לה ערב לכל חיוב הכתובה, נחלקו בגמרא (גיטין מט:, ב"ב קעד:, ערכין כג:): האם יכולה אשה לשעבד ערב לכתובה. יש אומרים שדין ערב בכתובה כדין ערב בהלוואה, אבל יש אומרים שערב בכתובה לא משתעבד. ונפסק בגמרא שערב של כתובה לא משתעבד, והטעם מבואר (שם) כיון "שמצוה הוא דעבד, ולא מידי חסרה", פירוש, כוונת הערב אינה להתחייב באמת לבעל אם לא ישלם את הכתובה, אלא כוונתו רק לעשות מצווה שהאשה תנשא, וכלשון הרשב"ם (ב"ב שם) "מצוה הוא דעבד. המשדך בזיווגם, אין דעתו לפרוע הערבות, אבל מתכוין לזווגם שע"י ערבות זה הם מתרצים" עכ"ל.

בינת המשפט

עניי ממונות אקטואליים

שתי טעמים מדוע ערב כתובה אינו משתעבד - כיון שעושה מצוה והכלה לא חסרה כלום - אם כן הוא הדין הערב לצד הכלה על התחייבות החתן לא ישתעבד, כיון ששני הדברים יש לו: א. הערב עושה מצוה, שעל ידו נגמר השידוך. ב. החתן לא חסר כלום, שהרי אם צד הכלה לא יתן את ההתחייבות שלו, גם צד החתן לא יתן ולא יחסר ממונו.

אבל באמת נחלקו בזה רבותינו הראשונים, והובאו דבריהם במרדכי (ב"ב פ' גט פשוט רמז תרנא), יש אומרים, שהטעם שלא חסר מיד, הוא דוקא כשערב לצד הכלה על חיוב החתן, כיון שיותר ממה שהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא, לפיכך גם אם לא תקבל כסף תמורת הנישואים לא נחסרה כלום, כיון שעצם הנישואין הוא רווח גדול לאשה, אבל הערב לחתן על חיוב צד הכלה, נחשב החתן שנחסר אם לא יקבל נדוניה, שאע"פ שלא נחסר ממון, מכל מקום עצם הנישואים ללא תמורה כספית נחשב כחסר ממון, כיון שאצל הבעל אין את הטעם שרוצה לישא כאשה. ועוד טעם כתב בבית שמואל (אבן העזר, סי' ק"ב ס"ק כ) לחלק ביניהם, כיון שהבעל מתחייב לאשה הרבה דברים בנישואין, לפיכך נחשב חסר - אם לא יקבל תמורה כספית. אבל יש אומרים, שאין לחלק בין חתן לכלה, ובשניהם נחשב שלא נחסרו ממון, אם לא יקבלו מה שהתחייב הצד השני.

והובאה מחלוקת זו בשו"ע אבן העזר ברמ"א (סימן קב סעיף ו), וז"ל: "י"א דערב לחתן בעד הנדוניה הוי כערב לאשה בעד הכתובה (מרדכי פ' גט פשוט והגהות דגיטין). ויש חולקין ואומרים דערב דנדוניה חייב כשאר ערב (הר"א ממ"ץ ובעל התרומה) "עכ"ל, הנה לא הכריע הרמ"א בדבר. וכיון שלא הכריע הרמ"א, יכול הערב לטעון "קים לי כשיטה שלא חל הערבות", ולא ישלם על ערבותו.

אבל בנידון דידן שכתב הערב כי הוא ערב קבלן, לכאורה, כיון שכבר נתבאר שקבלן משתעבד בכתובה - הוא הדין בנדוניה, ואפילו שלא אמר "הנשאי לזה ואני נתן כתובה זו".

העולה מזה: הערבים בתנאים לא משתעבדים, לא ערב מצד הכלה על התחייבות החתן, ואפילו לא ערב לצד הכלה על התחייבות צד החתן, אלא אם יכתבו שנעשה "ערב קבלן", ולכן נהגו בכל הדורות לכתוב בתנאים "ערב קבלן".

ערב של כתובה, עדיף מסתם אסמכתא, לפיכך בקנין הוא משתעבד. ולהלכה פסק המחבר (אבן העזר קב, ב) כהרמב"ם שאפילו בקנין לא משתעבד, והרמ"א הביא בהגהה את שיטת הראב"ד שבקנין משתעבד.

העולה מזה: ערב לכתובה בקנין, לבני ספרד הנוהגים כהמחבר - לא משתעבד, ולבני אשכנז הנוהגים כהרמ"א - משתעבד.

ג. דין ערב קבלן לכתובה. ובאיזה לשון משתעבד

והנה בגמרא (שם) אמרו ערב דכתובה לא משתעבד, ומשמע דקבלן כן משתעבד, וכך מבואר בבא בתרא (קעד ע"ב) דקבלן כתובה משתעבד. וכן פסק הרמב"ם (אישות פרק יז הלכה ט). וכיון שסתם שיעבור ערב וקבלן בשעת מעות הוא בלא קנין, כמבואר לעיל בסימן קיח, לפיכך פסק הרמב"ם (שם) שקבלן כתובה משתעבד ללא קנין. שדוקא ערב לא משתעבד אלא אם עשה קנין כמבואר לעיל בשיטת הרמב"ם, אבל קבלן משתעבד גם ללא קנין בשעת מתן מעות.

והנה כבר נתבאר בסימן קיח דקבלן משמעו כאילו קיבל ההלוואה לעצמו, ואמרו בתלמוד (בבא בתרא קעד.), שהרוצה להשתעבד ולהיות קבלן בהלוואה, צריך לומר **תן לו ואני פורע או תן לו ואני קבלן** אבל בכתובה לא שייך לשון זה, שהרי האשה לא נותנת מאומה לבעל בעיקר הכתובה ותוספת כתובה, לפיכך כתב הרמב"ם (אישות פרק יז הלכה ט) "קבלן של כתובה חייב לשלם אע"פ שלא קנו מידו, ואיזה הוא קבלן, זה שאמר לאשה הנשאי לזה ואני נתן כתובה זו, אבל אם אמר לה אני ערב כתובה זו, אני פורע כתובה זו, אני חייב בה, וכיוצא בזה - פטור". ולפי זה, לכאורה כל החותם "אני ערב קבלן על כתובה", אינו קבלן אלא ערב.

אבל כבר נתבאר בסימן הקודם, כי להלכה כל הכותב "אני ערב קבלן", נשתעבד כדין ערב קבלן, כיון שאומדים דעתו שנשתעבד כדין. וכן משמע מסתימת לשון הדרכי משה והחלקת מחוקק (מובא להלן), שפשוט להם שערב קבלן על נדוניה משתעבד, ולא דקדקו לפרש שמדובר רק באופן שאמר הנשאי לזה.

העולה מזה: קבלן כתובה משתעבד אפילו בלא קנין. ולא דוקא אם אמר לאשה 'הנשאי לזה ואני נתן כתובה זו', אלא אפילו חתם סתם: "אני ערב קבלן בכתובה".

ד. מדוע נוהגים לכתוב בתנאים ערב קבלן.

ולאור המבואר יש לדון בנידון דידן, האם ערב על התחייבות צד הכלה לחתן, יכול להשתעבד. ולכאורה, לפי המבואר לעיל שיש

בית הוראה "בינת המשפט", ונתן מענה לכל פונה בכל עניי ממונות - שלא על מנת לקבל שכר. כל המעוניין להנציח קרוב לעילוי נשמתו, על גליון "בינת המשפט", או מי שנדבה ליבו להרים תרומה להחזקת המפעל הגדול הזה, ולהפצת הגליון, אפשר לשלוח תרומות לכתובת: ת.ד. 607 בבני ברק. מיקוד 5110501 לפרטים: טל, 052-7611435